

DIŠEČE TRAJNICE

Rastlino z močnim vonjem zaznamo tudi, ko je še nismo zagledali. Opojni vonj mirte, šmarnic ali vijolic so že od nekdaj opisovali pesniki, čeprav so to skromne cvetlice, katerih cvetje se po barvi in velikosti ne more primerjati z nekaterimi drugimi bahavimi vrtnimi lepoticami.

Modro cvetoča oblika šetraja (*Satureja montana* ssp. *illyrica*) nekoliko manj diši, ima pa zato bolj živahno modro cvetje.

V zadnjem času se v naše vrtove pospešeno vračajo vonjave rastline. Med njimi tudi takšne, ki so nekoč veljale za posebno dišeče, potem pa so pri vzgoji novih sort prevladale druge pomembne lastnosti, kot so barva, oblika in velikost cveta, volj pa je bil zanemarjen in je postopoma izginil. Prav posebno mesto pa danes pripada tistim vrtnim rastlinam, ki dišijo cele in ne le njihovi cvetovi. Posebno skupino trajnic, ki jih gojimo predvsem zaradi užitnih in hkrati dišečih vejic in listja, včasih pa tudi cvetja, imenujemo z eno besedo dišavnice. Včasih jim rečemo tudi zelišča.

Moderno je z njimi oblikovati tako imenovane zeliščne vrtove, oziroma posebne grede, zasajene samo z dišečimi rastlinami. Pri tem so nekateri ljubiteljski vrtnarji bolj, drugi manj natančni pri izbiri rastlin za te namene. Vsak si pač zastavi svoj cilj in ga bolj ali manj uspešno skuša zasledovati.

Nekdo si v takšno gredo želi posaditi samo dišeče rastline, ki jih bo užival kot začimbnice in dišavnice za pripravo jedi, pa morda še za kuhanje domačih čajev iz sveže nabranih zdravilnih zeli. Nekomu drugemu je pomembnejše, da bo gredica v svojo okolico širila prijeten vonj, čeprav bodo v njej rasle tudi neužitne rastline. Nekdo posveča posebno skrb tudi cvetju, drugemu je to nepomembno.

Izbira trajnic za zeliščni vrt je tako bogata in raznolika, da jih zlepa ni možno zbrati vseh na enem mestu. Najprej zaradi tega, ker bi zbrane vse na enem mestu morda potrebovale več prostora, kot ga imamo na razpolago. Potem tudi zaradi tega, ker vse niso zadovoljne z rastiščem, ki jim ga lahko ponudimo. Pa tudi zaradi različne oblike rasti je včasih nekatere težko družiti z drugimi. Med njimi so takšne, ki potrebujejo veliko prostora, kot tudi takšne, ki so po svoji razrasti miniaturne. Nekatere zrastejo zelo visoko, druge se držijo pri tleh. Nekatere imajo rade odcedno prst, druge prenašajo tudi težko ali celo deloma zamočvirjeno zemljo.

Zaradi vseh teh razlik si zato običajno določimo osnovne kriterije, po katerih bomo izbirali dišeče trajnice za svoj vrt. Pri tem lahko oblikujemo zanje posebne grede, ali pa jih vključimo med ostale vrtno rastline. Lahko jih posadimo ob zelenjadnih gredicah, med grmovnicami ali jih vključimo v gredico trajnic.

Lastnosti užitnih, dišečih in okrasnih trajnic se tako prepletajo med seboj, da so mnoge užitne, zdravilne in dišeče trajnice lahko uporabljene tudi samo v okrasne namene in jih zasajamo v vrtove, čeprav jih morda sploh ne bomo uporabljali v kuhinji. Drobnjak (*Alium schoenoprasum*) in majaron (*Origanum hortensis*), dobra misel ali origano (*Origanum vulgare*), rabarbara (*Rheum palmatum*), ameriški slamnik (*Echinacea purpurea*), žajbelj (*Salvia officinalis*), šetraj (*Satureja montana*),

timijan (*Thymus vulgaris*), baldrijan (*Valeriana officinalis*) in še nešteto drugih so namreč tudi lepe, ne samo dišeče in uporabne.

Prav gotovo pa je potrebna posebna previdnost zlasti pri tistih trajnicah, ki jih imamo namen uživati in ne samo gledati in vonjati. Do zamenjav ne sme prihajati! Uživamo lahko le tiste, za katere smo prepričani, da so prave, ne pa tistih, za katere le mislimo, da so prave. Do zastrupitev s strupenimi gobami prihaja zato, ker jih včasih uživajo slabi poznavalci. In tudi pri rastlinah so zamenjave z nevarno strupenimi možne. Čeesar ne poznamo dobro, nikoli ne uporabljamo v kuhinji.

Polegli šetrja (*Satureja repandens*) se razrašča na široko in ena sadika pokrije pod seboj precejšnjo površino. Njegovo fino listje širi močan in omamen vonj, zlasti, če se ga dotaknemo. Drobnji beli cvetovi prekrijejo vso rastlino ob koncu jeseni, nakar nadzemni deli odmrejo in rastlina se naslednjo pomlad spet obnovi.

Tekst:

Jožica Golob-Klančič

univ. dipl. ing. hort.

Fotografije:

Mojca Rehar Klančič

univ. dipl. ing. agr.